

GAZETECİ ERCÜMENT EKREM TALU'NUN POLONYA İZLENİMLERİ

Sayfa 54-61

Dr. Selim SARI

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,
ORCID ID: 0000-0002-3039-7788
Selimsari1985@gmail.com

Öz

Ercüment Ekrem Talu, Cumhuriyet Devrinin önemli gazetecilerinden birisidir. Sabah, Yeni Gazete, Servet-i Fünûn, Tanin, Tercümân-ı Hakikat, Şûra-yı Ümmet, Millet, Cumhuriyet, Tan gazetelerinde çalışmıştır. Ayrıca, 1931-1933 yılları arasında Varşova Büyükelçiliği'nde Orta elçilik Müsteşarı görevini yerine getirmiştir. Ercüment Ekrem Talu, Polonya'da gözlemlediği olayları 1935 yılında Cumhuriyet gazetesinde kaleme almıştır. Bu çalışmada, Ercüment Ekrem Talu'nun bakış açısıyla Polonya'nın tarihi ve sosyo-kültürel yapısı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Gazeteci, Ercüment Ekrem Talu, Türkiye, Polonya.

Araştırma Makalesi

Jel Kod: Z0

Araştırma Alanı: İletişim/ Basın Tarihi/ Türkiye Cumhuriyet Tarihi

OBSERVATIONS OF JOURNALIST ERCÜMENT EKREM TALU ON POLAND

Abstract

Ercüment Ekrem Talu is one of the prominent journalists in the Republic Period. He worked for Sabah, Yeni Gazete, Servet-i Fünûn, Tanin, interpreter Hakikat, Şura Ummet, Millet, Cumhuriyet, Tan newspapers. In addition, he served as envoy extraordinary counsellor in Warsaw Embassy between years of 1931-1933. Ercüment Ekrem Talu put down his thoughts on Cumhuriyet newspaper the events that he observed in Poland in 1935. In this study, it was examined the history and socio-cultural structure of Poland through the perspectives of Ercüment Ekrem Talu.

Keywords: Cumhuriyet Newspaper, Journalist, Ercüment Ekrem Talu, Turkey, Poland.

Research Article

Jel Code: Z0

Field of Study: Communication/ Press History/ The History of the Republic of Turkey

1. Giriş

Ercüment Ekrem, 1888 yılında İstanbul'un İstinye semtinde dünyaya gelmiştir. Babası Osmanlı Döneminin önemli şairlerinden Recaizade Mahmud Ekrem Bey'dir (Ortaç, 1963:145; Çetin, 1995: 274). Ercüment Ekrem, lise eğitimine Galatasaray Lisesi'nde başlar. Daha sonra Fransa'ya giderek Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde üniversite eğitimi alır. Paris'te başarılı bir öğrencilik hayatından sonra, 1905 yılında Türkiye'ye döner (Çetin, 1995: 274).

1906 yılında Duyûn-ı Umûmiye'ye tercüman olarak girerek uzun süreli bir memuriyet hayatına başlar. Bu görevini 1908 yılına kadar sürdürür. Duyûn-ı Umûmiye'deki görevinin ardından, Fransızca tercümanı olarak 1913 yılına

kadar Meclis-i Ayân'da hizmet verir. 1916 yılında Dîvan-ı Hümâyun Teşkilat Dairesi'nde ve 1919 yılında Dışişleri Bakanlığı Matbaa Müdürlüğünde görev alır. Bu görevlerinin ardından 1920 yılında Beyoğlu Belediyesi'nde sansür kurulunda temsilcilik yapar (Çetin, 1995: 275).

Milli Mücadele'nin kazanılması ve 1923'te Cumhuriyet'in ilân edilmesinden sonra; Ercümen Ekrem, Dışişleri Bakanlığı'nda 16 Aralık 1923 tarihinden 12 Mart 1924 tarihine kadar süren matbaa ve istihbarat görevinde bulunur. Ayrıca, 1924 yılında Cumhurbaşkanlığı Genel Katib'i hizmetini de yerine getirir. 1925 yılında İstanbul Öğretmen Lisesi'nde Fransızca dersleri verir. 26 Eylül 1927 tarihinde Matbaacılık Genel Müdürlüğü'ne tayin edilir (Çetin, 1995: 274). Bu hizmetini 31 Mayıs 1930 tarihine kadar sürdüren Ercümen Ekrem, 1931 yılında Varşova Büyükelçiliği'ne Orta Elçilik Müsteşarı olarak gönderilir (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-11-0/80-28-6./Bkz. Ek.1).

Ercümen Ekrem, memurluk yaparken gazetecilik faaliyetinde de bulunmuştur. Gazetecilik kariyerine; Paris'te eğitimini alıp Türkiye'ye dönünce, Ahmed Rasim'e yazarlık için iş başvurusunda bulunmasıyla başlar. Ahmed Rasim, onu İkdâm gazetesinin sahibi Ahmed Cevdet'e (Oran) götürür ve mütercim olarak İkdâm gazetesine katılır. Ercümen Ekrem Talu, çok çeşitli gazetelerde yazı yazan ve üretken bir gazetecilik kariyerine sahip olmuştur. 1956 yılına kadar günlük yayınlanan gazetelerde çalışmayı prensip haline getirmiştir. Sabah, Yeni gazete, Servet-i Fünun, Tanin, Tercümân-ı Hakikat, Şûra-yı Ümmet, Millet, Cumhuriyet, Tan gazetelerinde yazarlık yapmıştır (Tarım, 1991: 264-265).

2. Ercümen Ekrem Talu'nun Polonya Üzerine Düşünceleri

2.1. Polonya'nın Tarihi Üzerine Düşüncesi

Ercümen Ekrem Talu, çok zengin bir tarihe sahip olan Polonya'yı Çarlık Rusya, Prusya Krallığı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kendi aralarında paylaştıklarını söyler. Fakat tarihi süreçte bu devletler ayrılıklara düşerek kendi aralarında düşman olurlar. Lehistan topraklarını istila eden bu devletler Versay Anlaşması ile birlikte Lehistan topraklarından çekilirler ve Lehistan özgürlüğüne kavuşur (Talu, 5 Mayıs 1935:7). Talu, böylece Polonya'nın simgesi olan Beyaz Kartal'ın yeniden canlandığını belirtir. Polonya'nın bağımsızlığını kazanmasındaki zorlu süreci şu cümlelerle açıklar:

“Çarlık rejimi, yerini Bolşevikliğe terk ettikten sonra, harbi kazanmış olanlar için Rusya'yı küçültmekte menfaat vardı. Diğer taraftan Avusturya'nın elinde Galiçya'yı Almanya'dan da Silezya'nın zengin kömür madenlerini koparmak, Şarkî Prusya'yı Alman camiasından uzaklaştırıp Alman varlığını ikiye bölmek lazım geliyordu. Galip devletler bu düşünce ile hareket ediyorlarken, birçok Leh vatanperveri de diyar diyar dolaşıyordu, yurtlarının yaşama haklarını temsil ettirmeğe çalışıyordu. Bunların başında Pilsudski vardı. Yurduna beslediği çilguncasına aşk yüzünden ve yurdunun istiklâli uğrunda zindandan zindana atılmış, işkenceler uğramış, ölüm tehlikelerine maruz kalmış, fakat her defasında inancını ve güvenci artarak mücadeleye daha şiddetle girişmişti. Harbin neticesi müttefiklerin lehine tecelli edince, bu bir avuç kahraman, Polonya'nın tamamıyla ihyasını istiyorlardı. Elleri her gittikleri yere beraber götürdükleri haritada; Danzig, Ukrayna, Pomeranya ve Silezya'nın bütünü ve Çekoslovakya'nın büyük bir kısmı Polonya'nın diye gösteriliyordu. Dertlerini dinleyen olmadı. Ukrayna Sovyetlere bırakıldı. Danzig serbest bir şehir halinde, hususi bir rejime tâbi tutuldu. Pomeranya ve Silezya kısmen Almanlara terk olundu. Çekoslovakya hududunda, meselâ bir şehri ikiye bölmek garabeti gösterildi. Danzig ile Almanya'nın ara yerinde, Polonya'ya Baltık denizinden bir mahreç temini için dardaracık müdafaası güç, çorak manasız bir dil uzatıldı. Ancak Polonya dirilmişti. Bu muvaffakiyetin verdiği sevinçle Polonya'nın İstiklâlini kurtaranlar, ince eleyip sık dokumadılar. Kadere rıza gösterdiler. Çalışmaya koyulacaklar, dirilen yurtlarını kuvvetlendirecekler. Ona eski satvetini, eski azametini Avrupa camiasında eski mevkinin iade temin edeceklerdi. Yalnız ani bir hamle ile Litvanya'dan Vilno'yu ve havalisini zapt ettiler. Burayı yabancı ellere bırakmazlardı. Yeniden doğan Polonya'nın (Polonya'nın Restituta) sembolü olan Pilsudski'nin ana yurdu idi burası... Ve burada Bolşevik ordularının da akınının Varşova kapılarında durduktan sonra, yeni Polonya'nın kurtarıcıları işe sarıldılar,”* diyerek; Polonya'nın bağımsızlık mücadelesi karşısında hayranlığını dile getirmiştir (Talu, 1935: 7).

2.2. Polonyalılar Üzerine Düşüncesi

*“Józef Klemens Piłsudski Polonya tarihinde önemli bir devrimci, komutan ve siyaset adamıdır. Bugünkü Modern Polonya Devleti'nin kurucusudur. Başka bir ifadeyle, Piłsudski yeni dirilen Polonya'nın sembolü haline gelen kültleşmiş bir kişidir. Versay Antlaşması'nı imzalanarak Polonya'nın bağımsız bir devlet haline gelmesinde, ardından Rusya ile 1920 yılında yapılan Varşova Muharebesi'nin kazanılmasında büyük mücadeleler vermiştir.” (Sarı, 2022: 146-163).

Ercümen Ekrem Talu, Polonya'ya giden insanların Polonyalıları tanıyınca onlara hayranlık duyacaklarını söyler. Çünkü üç devletin boyunduruğu altında kalıp onların kültürleriyle hemhal olan bir milletin bu güçleri bertaraf edip, ülkelerini yeniden ihya etmelerinin kolay bir iş olmadığına işaret eder. Polonya'nın on iki yılda büyük işler yaptığını, oraya giden kişilerin bunu hemen görececeklerini belirtir. Bu başarıda ülkenin önemli bir siyasî figürü olan Mareşal Pilsudski'nin payı büyüktür (Talu, 1935:7).

Talu, Polonyalıları “genç, dinç ve necip” bir millet olarak tanımlar. Türkiye ile benzerliklerinin olduğuna dikkat çeker. Türkçeden Lehçeye geçmiş sözcüklerin olduğunu, Türk kültüründen Leh kültürüne intikal eden geleneklerin bulunduğunu belirtir. Ayrıca, Talu Polonya'nın en ufak köylerinde Türklere karşı beslenen sevgiye de görüp hissetmiştir (Talu, 1935: 7).

Talu, Polonya'nın ve Türkiye'nin bayraklarını mukayese eder. İki ülkenin bayraklarının renkleri kırmızı beyazdır. Talu, Polonya bayrağının kırmızı zemin üzerinde, şahlanmış duran beyaz kartal; Türk bayrağındaki hilâl ve yıldızın birbirlerine yabancı sayılmayacağını, iki ülkenin bağımsızlığının simgesi olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca Ercümen Talu, Varşova'da bir Türk sokağı (Ulica Turecka), bir de Ankara Sokağı (Ulica Angora) isminde sokakların bulunduğunu kaydeder. Polonya'nın büyük vatanperver şairi Adam Mickiewicz'in kaleme aldığı eserlerinde, Boğaziçi'nin mavi sularından ilham aldığına dikkat çeker (Talu, 1935: 7).

Ercümen Talu, bir gün Varşova'nın en büyük sinemasına gider. Burada Polonyalıları ait “Taze Filizler” adıyla bir film seyrediyor. Filmin konusunda; 1907 yılında, Rus hâkimiyetinde olan Polonyalı gençlerin direniş hikâyesidir. Film, Varşova'da bir lisede çekilmiştir. Polonyalı liseli gençler gizli yerlerde toplantılar yapıyor. Petersburg'dan gönderilen Rus öğretmenlere karşı isyan ediyor, onların boyunduruğu altından kurtulmaya çalışıyorlardı. Ayrıca vatani için canını vermeye çalışan Polonyalı kızlar da ön sırada bulunuyordu. Fakat bu protestolar ve gençlerin Ruslara karşı direngenliği istihbarata takılıyor. Gençlerin bazıları Sibiryaya sürgün ediliyor. Fakat bu sürgün; Polonyalı gençleri durdurmuyor, daha da organize olarak, direnip; örgütlemeye sevk ediyordu. Varşova'da bir ihtilâl meydana gelir, sonunda düşmanın boyunduruğu altında kurtulurlar ve gençler halkla milli şarkı söyleyerek bu zaferi kutlarlar. Ercümen Talu, sinemada film izleyenlerin heyecanlanarak filmi coşkulu bir şekilde alkışladıklarına tanıklık eder.

Talu, bu film bağlamında; Polonyalı gençlerin karakterleriyle ilgili değerlendirmeler yapma şansı bulmuştur (Talu, 8 Mayıs 1935: 11). Polonya'da yaşlı insanların kendilerinden sonra ülkenin devamını sağlayacak olan gençlere güvenlerinin sonsuz olduğunu belirtir. Talu, “*Polonya'nın gençliğe karşı saygı, sevgi ve güvenci çok büyüktür. Nasıl olmasın ki, Polonya gibi, daha düne kadar yabancı hâkimiyet altında, ulusal hüviyeti hemen hemen silinmiş olan bir ülkenin yaşlı ve olgun insanlarında kâfi derecede azim ve inanç bulmak güçtür. Kimi, Rusların ezici zulmü, kimi Almanların haşin idaresi, kimi de Avusturyalıların ikiyüzlü idare siyaseti altında ve bu üç devletin kendilerine zorla aşılan kültürleriyle yetişmiş olan eski insanlarla, mütecanis bir millet nasıl teşkil edilebilirdi? Birbirine zıt üç tarz terbiye almış ve kimselerin er geç nifaka düşmeleri ve müşterek gayeden uzaklaşmaları tabii olacağına göre, Polonya, muhtaç olduğu vahdeti ancak bundan sonra yetişecek nesillerle tamamen temin edecektir.*” sözleriyle bunu temellendirir (Talu, 1935: 11).

Talu, Polonya devletinin yarınki Polonya'nın temelini sağlam atmak için bugünden itinalı ve titiz bir şekilde çalıştıkları ifade etmiştir. Bunun içinde eğitime ihtimam göstermişlerdir. 1930'lu yılların başında; Varşova, Krakov ve Poznan şehirlerinde 50000'den fazla öğrenci bulunduğunu kaydeder (Talu, 1935: 11).

Talu, üniversitelerde okuyan öğrencilerinin yüzde sekseninin Yahudi öğrenciler oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle Yahudi gençlerin büyük bir bölümü tıp ve hukuk fakültesinde eğitim almaktadır. Hristiyan öğrenciler bu yüzden Yahudi öğrencilere düşmanlık beslemektedir. Özellikle Hristiyan öğrenciler, tıp fakültesi öğrenim gören Yahudi öğrencilerin kadavra üzerinde ders görmelerini tahammül edememekteydi. Talu, bunun sebebinin; dini inançlarından ileri gelmesiyle ilgili olduğunu belirtir. Ayrıca, Polonyalı Hristiyan gençler; Yahudilerin Polonya nüfusuna göre sekizde birini oluşturduklarını, üniversitede bu yüzde oranı baz alınarak eğitim görmelerinin gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ercümen Ekrem, bunda suçu Polonyalılarda arar. Çünkü Polonya insanları kibirlidir. Doktorluk gibi işlere tenezzül etmemişlerdir. Diş hekimliği, doktorluk, avukatlık, eczacılık gibi meslekleri küçük görmüşlerdir. Polonyalılar evlerinde otururken, Yahudiler böyle işleri meslek edinip kamu hizmetinde bulunmuşlardır. Talu, Polonya'da en ünlü profesörlerinde Yahudi olduğuna dikkat çekmiştir (Talu, 1935: 11).

Ercümen Talu, Polonyalı gençlerin vatansever olduğunu da gözlemlemiştir. Gençlerin en sevdiği kişi ülkenin kurtarıcı ve banisi Mareşal Jozef Pilsudski'dir. Talu, Pilsudski'ye karşı duyduklarını hayranlığı, “*Polonya gençliği ifrata varmakla beraber, vatanperverdir. Hepsî Mareşal'e karşı beslenen, tapınma derecesindedir ki sevgide*

birleşirler. İhtiyar asker onların nazarında dirilen yurdun bütün mukaddesatını temsil eder. Pilsudski'nin şahsında bütün medeni erdemler toparlanmıştır. 3 Mayıs bayramında, kızlı erkekli binlerle gencin Belveder Sarayı'nın önünden geçişlerini görmeli. O binlerce göziün içinde, sarayın hizasına geldikleri vakit, sezilen duygu sözle, kalemlle ifade edilmez. Bu istikbalin, kendisine varlık temin eden maziye karşı, itimat, minnet, saygı ve sevgi duygusudur.” cümleleriyle açıklamıştır (Talu, 1935: 11).

Ercümen Talu, Polonya gençliğinin özelliklerinden birisi olan milliyetçiliklerine tanıklık etmiştir. “Yurdunun hudutlarını kâfi görür. Lâkin ulusal varlığını, ulusal hüviyetini son derece kıskanır. Evinde, eski esaret devrinde arta kalmış bir alışkanlıkla, Rusça ve Almanca konuşulmasına tahammül edemez. Bununla beraber, yurdunda misafir bulunan yabancılara karşı da müsamahakârdır. O da bir şartla: Polonya ve Polonyalılara hürmet göstermek!” şeklinde söyleyerek milliyetçiliğin boyutlarını göz önüne sermiştir (Talu, 1935: 11)

Talu, Polonya gençliği tutumluluğunu gözlemlemiştir. Talu, gençlerin elindekileriyle yetinmesini bildiğini söyler. Bir öğrenci ayda 40 ziloti harçlık alır, öğrenci bu paranın 24 zilotisini yemeğe ayırır. Barınmak için 13 zilotiye bir oda bulur. Parası yetmeyen gençler özel ders vererek geçimini sağlar. Yahut ek işler bulur. Sabahları işte çalışır, öğleden sonra dersine gider. Üniversitelerde fakir öğrenciler için yardım sandıkları kurulur. Öğrencilere yardım yapılmaya çalışılırdı. Talu, 1930'lu yıllardaki Polonya'da öğrenci hayatını bu şekilde açıklamıştır (Talu, 1935: 11).

Ercümen Talu'nun dikkatini çeken bir hususta; Polonyalı gençlerin spora önem vermelidir. Gençler spor kulüplerine gider. Burada bünyelerine kuvvetlendirmek için var güçleriyle çalışılırdı. Gençler, senenin dokuz ayı kış, üç ayı sonbahar geçen ve kışın eksi 30 derecenin altında seyreden havaya rağmen sporla, jimnastikle uğraşmaları ilgisini çekmiştir. Bunun sonucunda verem hastalığının gençler arasında azaldığına şahit olmuştur (Talu, 1935: 11).

2.3. Polonya Ordusu ve Kurucusu Hakkında Düşüncesi

Polonya Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Rus, Alman ve Avusturya ordularından yetişen Polonyalı subaylar tasfiye edilmiştir. Talu, bunların yerinin halen doldurulmadığını, eğer bu eksikli giderilirse, Polonya ordusunun Avrupa'nın en kuvvetli ordularından birisi haline geleceğini gözlemlemiştir. Polonya devletinin kurucusu Pilsudski'de bir askerdir. Polonyalı askerler ona hayrandır. Tüm Polonyalılar onun doğum gününde onun için şenlik düzenler. Mareşal Pilsudski Belvedere Sarayı'nda yaşar. Sarayında kendisi için açılan defterine doğum gününde Polonyalılar notlar bırakır. Talu, Mareşal Pilsudski'nin Varşova'da sıklıkla kalmadığını, saray yerine Vilno'daki malikânesinde zaman geçirip arkadaşlarıyla satranç oynadığı belirtir. Mareşal Pilsudski devletin iç işlerine pek müdahil değildir. Fakat dış siyasette mutlak otorite kendisidir. Pilsudski'nin dış siyasette izlediği ilke “ne kimseyle fazla dost ne de düşman” olmaktadır. Talu, Pilsudski'nin bu şekilde antlaşmalar yapıp diğer ülkelerle dengeyi sağlamayı hedeflediğine dikkat çeker (Talu, 12 Mayıs 1935: 7).

Mareşalin en büyük yardımcısı Josef Beck idi. Talu, Polonya'nın Dışişleri Bakanı Josef Beck hakkında övgüyle bahseder (Talu, 24 Mayıs 1935: 6). Mareşal Pilsudski'nin yardımcısı Miralay (Albay) Beck Dışişleri Bakanı bu sorunları çözmede dahiyâne bir kişilikti. Talu, onu Avrupa'nın en zeki, en becerikli, en uzağı gören ve seri karar alan diplomatlardan biri olarak belirtir. Josef Beck Dışişleri Bakanı olduktan sonra yaptığı ilk iş Sovyetler ve Almanya ile dostane ilişkiler kurmaya çalışmasıydı. İki devletle antlaşmalar yapmıştır. Beck'in siyaset anlayışı; dünyadaki tüm devletlere karşı dürüst ve açık olma (Talu, 5 Mayıs 1935: 7).

2.4. Polonya'da Sosyal Yaşam ve Kadın Hakkında Düşüncesi

Pilsudski meydanına bakan Europesjki (Öropeski) kahvehanesi Varşova yüksek sınıfın toplandığı yerdir. Ercümen Talu'nun da sıklıkla gittiği bir yerdir. O dönemde Polonya'nın en meşhur simalarına burada rastlamak mümkündür. Romancı Osendovski, şair Boy Yelenski öğle üzere daima buraya gelirler. Talu, Varşova'nın en güzel kadınları, en şık elbiseleriyle Europesjki kahvehanesine geldikleri söyler. Bakanlar, devlet adamları ve yabancı diplomatlar akşam çaylarını, bazen de sabah kahvelerini burada yudumladıklarını belirtir. Europesjki kahvehanesi elçiliklere yakın bir meydana bulunmaktadır. Talu, meydana eskiden Rus kilisesinin olduğunu, kilisenin Çarlık Rusya'nın zalim hâkimiyetini temsil ettiğini ifade eder. Polonyalılar bu kilise dinamitle havaya uçurup yok ettiklerini kaydeder. Kilise yok edildikten sonra açılan meydana ülkelerinin kurtarıcısı Mareşal Pilsudski'nin adını koymuşlardır (Talu, 1935: 7).

Ercümen Talu, Polonya'da yaptığı görev sırasında Polonyalı kadınları gözlemlemiş onların hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Talu, Polonya kadınının, “güzel, cazip olması yanında bilgi ve güçlü karaktere” sahip olduğunu ifade eder (Talu, 20 Mayıs 1935: 9).

Ercümen Talu, Polonya’da kadına saygı toplumun her kesiminde görüldüğünü, ayrıca çok nazik ve terbiyeli olan Polonyalı erkeklerin, kadınlarına toplumda büyük bir mevki verdiklerini belirtir. Talu, Polonyalı kadının evine et bırakmaya gelen kasap çırağı, kendisine kapıyı açan hizmetçinin, hürmetle elini öper. Tramvay kondüktörü, tramvaya binen kadın yolcu, şapkasını çıkarıp selâmlar. Bu saygı köylere kadar yayılmış, güzel bir gelenek olduğuna dikkat çeker (Talu, 1935: 9).

Polonya’da evlerde çalışan hizmetçilere doğrudan doğruya adıyla hitap edilecek olursa, kırıldığını söyler. Garsonu garson, şoförü şoför diye çağırılmaz. Hitap edilen cümlenin başına mutlaka lehçe, lütfen manasına gelen “prosze” (proşe) sözcüğü veya bay anlamına gelen “pan” ve bayan anlamına gelen “panie” kullanılmaktadır. Ercümen Talu, nezaket dili bu denli ileriye vardırıran bir milletin kadına karşı aynı derecede nazik davrandığı yineler. Polonya milletinin kadına karşı nezaket ölçüsü bununla sınırlı değildir. Polonya Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Polonya milletinin bağımsızlığına kavuşmasının akabinde, kadınlar erkeklerle aynı haklara sahip olan, özgür bir bireye dönüşmüştür (Talu, 1935: 9).

Polonya’da kadın ekonomi sektöründe içerisinde yer almıştır. Devlet dairelerinde görevler almışlar. Serbest mesleklerde erkekler kadar görünmeye başlamışlardır. Talu, Polonya’nın tüm şehirlerinde ünlenmiş kadın avukat ve doktorun bulunduğunu dile getirmiştir (Talu, 20 Mayıs 1935: 9). Ercümen Talu, kadınların sosyal çalışma için geniş kadın birlikler kurduğuna dikkat çekmiştir. Kadın Birliğinin kayıtlı üyesi sayısı 50000’i geçmiştir. Polonya’nın içerisinde 800 şubesi vardır. Birliğin başına Madam Şelongovska adında yüksek kültürlü bir kadın vardır. Kurum; kadın işçilerinde erkekler kadar ücret almaları, sosyal sigortadan faydalanmaları, sendikalar kurarak kendi haklarını korumayı amaçlamıştır (Talu, 1935: 9).

Ercümen Talu, Polonya Meclisi’nde kadın üyelerin bulunduğu söyler. Çocuk mahkemesinin hâkimi kadındır. Kadın hâkimler, çocuk suçluların sorgulamasında anne şefkatiyle yaklaştığını belirtir. Gözlemlediği bir olayı şu şekilde anlatır: “*Nowy Swiat (Yeni Dünya) denilen ana caddelerin birinde kâin olan bu mahkeme bir evin üçüncü katındadır. Görseniz bir mahkemeden ziyade bir terbiye kurumunun misafir salonuna benzer. Duvarda, ulusal kahramanların resimleri asılıdır. Hâkimin önünde yeşil çuha ile örtülü bir masa, bu masanın bir haç vardır. Köşelerde yemyeşil bir taflan saksısı buranın mehabetini biraz tadil eder. Haklarında ceza hükmü verilen küçük suçlular, kabahatlerinin derecesine göre velilerine teslim veya bir himaye kurumuna ve yahut bir ıslahhaneye sevk edilir. Buralarda, çocuk, gardiyanlardan ziyade hekimlerin nezareti altında bulunur. Zira işlenen suçların ekserisi kötü bir irsiyetin veya ruhi bir hastalığın sonucudur.*” (Talu, 1935: 9).

Polonya’da güzel sanatlar gelişmiştir. Polonya kadınları bu gelişiminde önemli rol oynamıştır. Tiyatroda, sinemada, müzikte uluslararası ün kazanmış Polonyalı kadınlar vardır. Bunlar arasında, Ercümen Talu’nun da beğenerek izlediği, Polonyalıların ismini duyduğunda heyecanlandığı; sinema yıldızı Pola Negri gelmektedir (Talu, 1935: 9).

Ercümen Talu, kadın ve erkeğin sadeliğine ve doğallığına şahit olmak için gidilmesi gereken yerlerden birisinin okullar olduğunu belirtir. Bu okullar arasında 1929 yılında Cumhurbaşkanı Jozef Kelemns Pilsudski’nin kurmuş olduğu Bieloni Enstitüsü’dür. Talu, Enstitüyü ziyaret ederek şunları gözlemlemiştir: “*Burada, Polonya okulları için beden eğitimi muallimleri yetiştirdiler. Kızlı erkekli talebe, güzel bir ormanın yanı başındaki enstitü binasında sıhhi bir hayat yaşarlar. İşleri, güçleri sadece beden talim yapmak değildir. İleride esenliği sağlayacak oldukları küçük vücutların teşekkülünü, arızalarını, inceden inceye laboratuvarlarda tetkik eder, teşrih, biyoloji ruhiyat dersleri de görürler. Buraya gönderilen talebe, vücut, sinir ve ruh itibarıyla en sağlam olanlar arasından seçilir. Sonra bunlar, kışın posta posta dağ havası almak ve dağ sporlarına alıştırmak üzere Zakopane denilen bir kışlığa gönderirler. Kadın, erkek dediğim gibi, enstitüde bir aradadırlar. Yalnız yatak odaları ayrıdır. Bunun haricinde yaşayışları hep birliktedir. Haftada iki gece müzik yapar, dans eder aralarında eğlenirler. Bu kurumda görülen eğitim, askerliği de bir nevi hazırlıktır. Harp vukuunda, enstitü mezunlarının görecekları muayyen vazifeler vardır. Bu suretle Polonya kadınları, diğer ulusların kadınlarından daha evvel askerliğe de hazırlanmış olmakla, kadın erkek müsavatin sağlaması hususunda kendilerinin hemen hiç bir dilekleri kalmamıştır.*” (Talu, 1935: 9).

2.5. Polonyalıların Müzik Kültürü Hakkında Düşüncesi

Polonyalıların müziğe olan ilgisini Ercümen Talu, görevi sırasında gözlemlemiştir. 1930’lu yıllarda Polonya’nın nüfusu 30 milyon civarındadır. Talu “Otuz milyon halk arasında bir tek kişi yoktur ki, müzik sevmesin ve müzikle meşgul olmasın” diyerek, halkın müzik tutkusunun boyutlarına dikkat çekmiştir (Talu, 24 Mayıs 1935: 8).

Ercümen Talu, Polonya’nın en ünlü kahvehanesi olan Europejski’de bir gün Polonyalı dostuyla sohbet ederken, konu müzikten açılır. Polonyalı dostu; “bizim ruhumuz anlamak için müziğimizi dinlemelisiniz. Polonyalıların

bütün idealleri, müziklerinin içinde yaşar,” diyerek, Talu’yu akşam dünyanın en meşhur Varşova operasına götürür. (Talu,1935: 8). Varşova opera binasına geldiği zaman “Halka” adından bir oyun sahnelenmektedir. Onu şaşırtan opera binasının seyirciler tarafından doluluğudur. Bu kadar insanın sükûn ve huşu içinde oyunu izlemesi onu etkilemiştir (Talu, 1935: 6). Operada sahnelenen oyunun konusu; bir köylü kadının, asil fakat hissiz olan efendisine duyduğu aşktır. Talu, sahnelenen oyunun konusunu ilgisini çekmemiştir. Onu etkileyen, onun ruhunun derinliklerinde iz bırakan oyunun müziği olmuştur. Oynanan oyun bittiği zaman arkadaşına bu durumu anlatır ve arkadaşı onun hislerine şu cümlelerle açıklık getirir: “Yalnız Varşova’da temsil edilen bu operanın bu derece muvaffakiyet kazanmasının sebebi, halkımızın, bunu dinlerken, içinde kendi müziksel hassasiyetini ve kendi melodik varlığını tamamiyle bulmuş olmasıdır. Bundan başka, “Halka”da, Polonya sosyetesinin hususiyetleri upkı upkısına, ahenkle tasvir edilmiştir. Ümitsiz bir aşk besleyen köylü kadını bizde böyle inler. Saf bir aşkı reddeden hissiz asilzadenin hiddeti ancak böyle ifade olunur. Onun içindir ki, Moniuşko’yu, Moniuşko’nun eserlerini, halk vecd içinde dinler,” demiştir (Talu, 1935: 8).

Ercümen Talu, sınırlı sayıda insan gruplarının Polonya’da müzikle uğraşmadığını söyler. Talu, “Baltık Denizi’nden Karpat Dağlarına, Mazoriya bataklıklarından Silezya’ya kadar, yeniden dirilen Beyaz Kartal’ın ülkesini dolduran bu otuz küsur milyon ahalinin hepsi de, katiyen mübalâğa etmiyorum, müzik meftunu,” olduğuna dikkat çeker (Talu, 1935: 8). Ayrıca, Talu; “en ufak kasabalarda bile hiçbir kahve yoktur ki, müşterilerinin ruhi gıdalarını temin edecek bir ufak orkestra veyahut caz bulundurmasın. Köşe başından taksi şoförü, dükkânında alışveriş gözleyen satıcı, intizar saatlerinde keman, armonik çalar ve hiç değilse türkü söylediklerini,” gözlemlemiştir (Talu, 1935: 8).

Ercümen Talu, Polonya’daki sokak müzisyenleriyle de gözlemlerde bulunmuştur. Polonya’da sokak orkestralarını oluşturanlar, öyle sıradan insanlar olmadığını, ekonomik nedenlerden dolayı işsiz kalan sanatkar, opera müzisyenlerin olduğunu belirtir (Talu, 1935:8).

Ercümen Talu’nun Polonya’da dünyaca ünlü sanatçıların yetiştiğine dikkat çeker. Bu sanatçılar arasında duayen Fredric Chopin gelmektedir. Talu, Varşova’nın göbeğinde Lajenki parkının ortasında muazzam bir anıt olduğunu, bu anıta her gün güller bırakıldığını, Chopin’in heykeline çiçek bırakanları genelinin genç kızların oluşturduğunu belirtir. “Genç kızlar müziğin ve hassaslığın ilahı olarak tanınan Chopin’in ruhundan bu şekilde yardım beklediklerini” gözlemlemiştir (Talu, 1935: 8).

Polonya’da diğer ünlü müzisyenlerden birisi de Podarevski’dir. Talu, onu asrımızın en büyük piyanisti olarak nitelendirir. Podarevski müzisyenlikte başarısını siyasette göstermek istemiştir. Bu nedenle Mareşal Pilsudski ile ters düşmüş ve ömrünün büyük bir bölümünü ülkesinden uzakta geçirmek zorunda kalmıştır (Talu, 1935: 8).

Ercümen Talu, Chopin’den başka en önemli besteciler arasında, Henrik Opienski ile Zigmunt Stojovski geldiğini, bunların nağmeleri insanların ağızlarında dolaştığını belirtir. Ayrıca, Polonya’nın musiki üstatları saymakla bitmeyeceğini, “bu bir gazete makalesinin değil, başlı başına bir kitabın içine ancak sığacağına” dikkat çekmiştir (Talu, 1935: 8).

3. Sonuç

Tarihsel süreçte Türkiye-Polonya ilişkileri genellikle dostane bir şekilde olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Polonya’nın siyasi merkezleri diplomatik ilişkilerin gelişimi için Türkiye ile temaslarda bulunmuştur. Lozan Barış Görüşmeleri sırasında Türkiye ve Polonya arasında Dostluk Anlaşması da imzalanmıştır. Bu antlaşmadan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler hız kazanmıştır. Polonya Cumhuriyeti’nin kurucusu Józef Pilsudski, Polonya-Türkiye ilişkilerine büyük önem vermiş ve yakın çalışma arkadaşlarını İstanbul’a göndermiştir. Ayrıca Roman Knoll’u da Ankara’ya elçi olarak atamıştır (Bartoszewicz, 2001: 110- 161).

Türkiye’nin Varşova’ya atadığı ilk elçi 1924 yılında İbrahim Tali Bey olmuştur. Ercümen Ekrem Talu’da Polonya’ya Orta Elçilik Müsteşarlık görevi ile gönderilmiştir (Şimşir, 2007: 38). Türkiye ve Polonya arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkileri geliştirmek için gönderilenler; görevlerini yaptıkları sürede, iki ülkenin siyasi, tarihi ve sosyo-kültürel yapısını inceleme fırsatını yakalamışlardır.

Ercümen Talu, Cumhuriyet döneminin önemli entelektüel insanlarından birisidir. Polonya’da iki yıl süren Orta Elçilik Müsteşarlığı görevinde Doğulu bir aydının Batılı bir ülkeyi gözlemleyip bunu kaleme alması önemlidir. Ercümen Talu’nun gözlemlediği Polonya Cumhuriyeti 1930’lu yıllarının başlarında gayet modern bir ülke görüntüsü vermektedir.

Polonyalılar tarihlerine ve kültürlerine önem veren bir millettir. Bir toplumunun gelişmesini sağlayan en önemli öğelerden birisi kültürdür. 1930'lu yılların başlarında Almanya ve Rusya kültüründen etkilenmiş olmasına rağmen Polonyalıların kendi kültürünü muhafaza etmesi dikkat edilecek bir husustur. Polonya halkı opera, müzik ve tiyatro gibi sanatsal etkinliklerin içerisinde yer almaktadır. Tiyatrodaki sahnelenen oyunlarda tarihsel konular ön plana çıkarılarak, Polonyalılar geçmişlerini yaşatmaya çalışmışlardır. 1930'lu yılların Polonya'sında kadın olmak önemlidir. Kadınlar erkeklere aynı haklara sahiptir. Toplumda istediği meslek gurubuna katılma oranı yüksektir. Ayrıca kadınların kendi birliklerini kurup sendikal faaliyetlerde bulunması takdire şayan bir durumdur.

Kaynakça

- Bartoszewicz, H. (2001). "Misja Romana Knolla w Ankarze 1924-1925", Warszawa: Studia z Dziejów Rosji i Europy Wschodnej, T. XXXVI.
- BCA, Y.A. 30-11-10/80-28-6.
- Çetin, A. (1995), "Ercüment Ekrem Talu", Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. XI. İstanbul. ss. 274-276.
- Ortaç, Y.Z. (1963). "Ercüment Ekrem Talu". Bir Varmış Bir146-163) Yokmuş: Portreler. İstanbul: Akbaba Yayınları. 143-149.
- Sarı, S. (2022). "Türk Matbuatında Mareşal Józef Klemens Pılsudski'nin İrtihali" . Takvim-i Vekâyi, 10 (2), 146-163.
- Şimşir, B. N. (2007). "Şair Yahya Kemal Beyatlı'nın Elçiliği ve Büyükelçiliği". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XXIII (67-68-69), 11-88.
- Talu, E. E. (1935, 5 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-1". Cumhuriyet, s. 7.
- Talu, E. E. (1935, 8 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-2". Cumhuriyet, s. 7.
- Talu, E.E. (1935, 12 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-3". Cumhuriyet, s. 8.
- Talu, E. E. (1935, 15 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-4". Cumhuriyet, s. 7.
- Talu, E. E. (1935, 20 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-5". Cumhuriyet, s. 7.
- Talu, E. E. (1935, 24 Mayıs). "Beyaz Kartalın Yeniden Dirilişi-6". Cumhuriyet, s. 6.
- Tarım, R. (1991) "Ercüment Ekrem Talu Üzerine Bibliyografya Denemesi". Türklük Araştırmaları Dergisi. İstanbul.

Ekler

Hariciye Vekâleti
Zat İdarisi Müdâriyeti
U. No
H. No
Lid

BAŞBAKANLIK
Halkın

19

№ 9841

Kararname

I- Görülen lüzum üzerine Varşova Büyük Elçiliğinde Orta Elçilik müsteşarı Ercüment Ekrem Bey vekâlet emrine alınmıştır.

2- Bu kararnamenin icrasına Hariciye Vekili memurdur.

3 Ocak 1933

REKİSİCUMHUR

Gayi M. Hemof

Baş Vekil

Hariciye Vekili

Y. Y. Y.

30 11 1 30 286

EK-1: Varşova Büyükelçiliğinden Orta Elçilik Müsteşarı Ercüment Ekrem'in Bakanlık emrine alınmasıyla ilgili belge (T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı).

EK-2: Ercüment Ekrem Talu'ya ait bir fotoğraf (Taha Toros Arşivi).